

**МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
ГУМАНІСТИЧНО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ЯНА ДЛУГОША
В МІСТІ ЧЕНСТОХОВІ (ПОЛЬЩА)**

**ISSN (print) 2617-0833
ISSN (online) 2617-0841**

**Міжнародний науковий журнал
«ОСВІТА І НАУКА»**

**ПРИРОДНИЧІ ТА ТЕХНІЧНІ НАУКИ
ГУМАНІТАРНІ ТА СУСПІЛЬНІ НАУКИ
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ**

Виходить два рази на рік

Випуск 1(40) 2026

МУКАЧЕВО-ЧЕНСТОХОВА

УДК 376:159.9:81'373.46(045)

УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Попович Н. Ф., Козар Є. Є.

UKRAINIAN TERMINOLOGY OF SPECIAL PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY

Popovych Nadiia, Kozar Yevheniia

У статті досліджено українську термінологію спеціальної педагогіки і психології. Визначено, що вивчаючи дисципліну «Українська мова за професійним спрямуванням», здобувачі вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» повинні засвоїти термінологію обраного фаху, зокрема знати терміни, які властиві їхній майбутній професії, значення цих термінів та доречне використання під час професійного спілкування.

Актуальність досліджуваної проблеми викликана важливістю розвитку термінологічної компетентності майбутніх фахівців спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» під час викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». Адже знання термінів є запорукою успішної усної й писемної професійної комунікації.

З'ясовано, що терміни з галузей спеціальної педагогіки і спеціальної психології за структурою поділяються на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні й багатокомпонентні. Щоб професійне мовлення майбутніх фахівців спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» було точним, доречним, їм необхідно знати значення термінів обраного фаху.

Терміни спеціальної педагогіки і психології, особливості їх функціонування є виявом процесів формування й розвитку української термінології цих галузей. Знання здобувачами вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» термінології обраного фаху є необхідною умовою ефективного професійного спілкування.

Ключові слова: українська термінологія спеціальної педагогіки і психології, українське термінознавство, терміни, термінологічна компетентність, професійне спілкування.

The article examines the Ukrainian terminology of special pedagogy and psychology. It is determined that when studying the discipline "Ukrainian language for professional purposes", higher education applicants in the specialty "Special education" with a specialization in "Speech therapy" must master the terminology of their chosen profession, in particular, know the terms that are inherent in their future profession, the meaning of these terms and their appropriate use during professional communication.

The relevance of the problem under study is due to the importance of developing the terminological competence of future specialists in the specialty "Special education" with a specialization in "Speech therapy" during the teaching of the discipline "Ukrainian language for professional purposes". After all, knowledge of terms is the key to successful oral and written professional communication.

It was found that terms from the fields of special pedagogy and special psychology are divided into one-component, two-component, three-component and multi-component by structure. In order for the professional speech of future specialists in the specialty "Special education" with a specialization in "Speech therapy" to be accurate and relevant, they need to know the meaning of the terms of their chosen specialty.

The terms of special pedagogy and psychology, the features of their functioning are a manifestation of the processes of formation and development of Ukrainian terminology of these fields. Knowledge of the terminology of the chosen profession by applicants for higher education in the

specialty "Special education" with specialization in "Speech therapy" is a necessary condition for effective professional communication.

Keywords: *Ukrainian terminology of special pedagogy and psychology, Ukrainian terminology, terms, terminological competence, professional communication.*

В українському термінознавстві науковці надають великого значення дослідженню терміносистем різних галузей знання, аналізу особливостей і закономірностей творення термінів, вивченню структури й семантики термінної лексики, аспектам упорядкування термінів тощо.

Різноманітні важливі питання українського термінознавства досліджували Р. Білоусова, О. Слободзяник [1], І. Кочан [2], М. Кухарчишин [3], Л. Томіленко [7] та ін.

«Термінознавство – один із найактуальніших напрямків сучасних лінгвістичних досліджень, зумовлених збільшеним потоком інформації, процесами інтеграції наук, посиленням процесів термінотворення...» [7, с. 5].

Вивчаючи дисципліну «Українська мова за професійним спрямуванням», здобувачі вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» повинні засвоїти термінологію обраного фаху, зокрема знати терміни, які властиві їхній майбутній професії, значення цих термінів та доречне використання під час професійного спілкування.

Актуальність досліджуваної проблеми викликана важливістю розвитку термінологічної компетентності майбутніх фахівців спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» під час викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». Адже знання термінів є запорукою успішної усної й писемної професійної комунікації.

Мета статті – дослідити українську термінологію спеціальної педагогіки і психології та схарактеризувати її.

Під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» здобувачі вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» повинні оволодіти термінологічною компетентністю. Для цього важливо засвоїти теоретичні основи українського термінознавства, історію становлення і розвитку української наукової термінології, етапи

формування української термінологічної лексики, вміти аналізувати специфіку термінів обраного фаху, знати їхнє значення, тенденції термінотворення тощо.

Терміни з галузей спеціальної педагогіки і спеціальної психології, як ми спостерегли, за структурою поділяються на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні й багатокомпонентні.

До однокомпонентних термінів належать, наприклад, такі: *абілітація*, *вербалізація*, *далекозорість*, *контамінація*, *ортопедагогіка* та ін. Щоб професійне мовлення майбутніх фахівців спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» було точним, доречним, їм необхідно знати точне значення цих термінів. У сучасному термінологічному словнику «Спеціальна педагогіка і психологія» [6] подається таке тлумачення цих термінолексем: ***абілітація*** – це «система лікувальних і психолого-педагогічних, соціальних заходів, спрямованих на попередження, лікування, корекцію патологічних станів і психологічних порушень, фізичний та психічний розвиток у дітей, яких не адаптовано до соціального середовища...» [6, с. 5]; ***вербалізація*** – це «описання переживань, почуттів, думок, поведінки. Вид конверсії, що полягає в переході слів (словоформ) з інших частин мови до класу дієслів. У спеціальній психології є важливим аспектом навчання дітей, що мають порушення емоційної та саморегуляційних сфер особистості» [6, с. 31]; ***далекозорість*** – це «різновид аномалії рефракції, при якій паралельні промені, що надходять від розташованих далеко від ока предметів, з'єднуються у фокусі за сітківкою ока» [6, с. 52]; ***контамінація*** – це «помилкове відтворення вербального матеріалу у вигляді неправильного поєднання частин двох чи більше фонетично або семантично близьких слів» [6, с. 115]; ***ортопедагогіка*** – це «наука про принципи, закономірності, зміст, методи і форми навчання та виховання дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату» [6, с. 159].

З-поміж двокомпонентних термінів спеціальної педагогіки і психології поширені терміносполуки, що утворилися на основі узгодження прикметника або дієприкметника з іменником, наприклад: *адаптивна поведінка*, *відновлювальне навчання*, *відображене мовлення*, *діалогічна педагогіка*, *інклюзивна*

компетентність, сенсорне виховання та ін.

У сучасному термінологічному словнику «Спеціальна педагогіка і психологія» [6] подається таке значення цих термінів-словосполучень: **адаптивна поведінка** – це «модель поведінки, яка використовується, щоб пристосуватися до іншого типу поведінки чи то до різних ситуацій» [6, с. 10-11]; **відновлювальне навчання** – це «цілеспрямований процес перебудови функціональних систем та поновлення за спеціально розробленою програмою гностичних, мовленнєвих, інтелектуальних, рухових вищих психічних функцій осіб з локальними ураженнями головного мозку» [6, с. 42]; **відображене мовлення** – це «репродуктивне мовлення у вигляді повторного індивідуального (фронтального) промовляння окремих лексем, словосполучень або речень» [6, с. 43]; **діалогічна педагогіка** – це «теорія і практика навчання, в якому діалог є стрижневим інструментом, засобом, взаємодією» [6, с. 64]; **інклюзивна компетентність** – це «рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій у роботі з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання» [6, с. 93-94]; **сенсорне виховання** – це «система заходів, спрямована на розвиток відчуттів і сприймання у дітей в процесі їхньої взаємодії з предметами» [6, с. 201].

Важливою для засвоєння здобувачами вищої освіти є терміносполука *інклюзивне навчання*. «Міжнародна організація ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як освітній процес, зорієнтований на врахування індивідуальності кожної дитини. Сучасне трактування інклюзивного навчання засвідчує, що це конструктивне використання відповідних педагогічних тактик, технологій, прийомів та способів організації процесу навчання, що враховують індивідуальні особливості кожної дитини та її особистісно-мотиваційні потреби» [6, с. 94].

У термінології зі спеціальної педагогіки і спеціальної психології менш поширені двокомпонентні терміни, утворені на основі прилягання залежного компонента до іменника, як-от: *зниження слуху, модуляція голосу, саморегуляція особистості* та ін.

Здобувачам вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» важливо засвоїти тлумачення цих термінів-

словосполучень, зокрема: **зниження слуху** – це «часткова стійка або тимчасова втрата слуху» [6, с. 88], **модуляція голосу** – це «зміна висоти та тональності голосу при зниженні слуху, внаслідок чого мовлення людини стає монотонним. Під час роботи над модуляцією голосу у глухих і слабкочуючих, вагоме значення має максимальне використання їх залишкового слуху. З цією метою необхідно застосовувати звукопідсилювальну апаратуру колективного та індивідуального користування» [6, с. 145]; **саморегуляція особистості** – це «цілеспрямована побудова такої організації психічних функцій, що забезпечує найвищу ефективність запланованих дій. Особистість як саморегульована система може здійснювати постановку чи затримку процесів, дій, переключення психічної діяльності, її прискорення чи вповільнення, підсилення чи послаблення активності, узгодженість мотивів, самоконтроль за ходом діяльності шляхом зіставлення запланованої програми з діями, які виконуються, та їх корекцію» [6, с. 198].

За нашими спостереженнями, у термінології зі спеціальної педагогіки і спеціальної психології наявні трикомпонентні терміни. З-поміж них поширені такі, два компоненти яких пов'язані з третім формою узгодження, наприклад: *дитячий церебральний параліч, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальний освітній маршрут, інклюзивне освітнє середовище, мовленнєвий звуковий процесор, особливі освітні потреби, здоров'язбережувальні освітні технології, спеціальні навчальні програми, українська жестова абетка, українська жестова мова* та ін.

У галузях спеціальної педагогіки і спеціальної психології досить уживані трикомпонентні терміни, утворені різними формами зв'язку, зокрема узгодженням та керуванням, наприклад: *загальний недорозвиток мовлення, індивідуальна програма реабілітації, індивідуальна програма розвитку, інклюзивний заклад освіти, ключові компетентності учня, когнітивна компетентність учня, комплексне порушення розвитку, мотиваційна компетентність учня, оптичні засоби корекції, психологічні механізми мотивації, сенсорний розвиток дитини, соціальна компетентність учня* та ін.

Як ми спостерегли, в українській термінології спеціальної педагогіки і психології представлені також багатокomпонентні терміни, які складаються з чотирьох і більше компонентів, як-от: *комунікативне ядро особистості дитини, концепція розвитку інклюзивного навчання, адаптивно-превентивне середовище розвитку дитини з порушеннями слуху, висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, діти з особливими освітніми потребами, діти з порушенням зорової функції, інтелектуальні труднощі у навчанні дитини та ін.*

Н. Місник до характеристик терміноодиниці як елемента впорядкованої системи номінацій відносить тенденції до сталого функціонування, однозначності та стійкості. Науковиця зазначає: «Існування ж терміна в термінополі наукового дискурсу може набувати характеру поліфункціональності, насамперед синонімії чи варіантності. Ці явища варто розглядати як результат активного функціонування та взаємодії одиниць різних терміносистем, коли виникають умови для різноманітних змін терміна. Для комунікативних цілей придатними є найбільш стійкі, традиційні реалізації елементів мовної структури, відібрані та закріплені суспільною мовною практикою» [4, с. 455].

У майбутній професійній діяльності здобувачів вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» термінологічна компетентність сприятиме високому рівню виконання фахових завдань та досягненню необхідних професійних результатів. «Майбутні фахівці повинні знати історію виникнення термінів, їхню сферу вживання, специфіку вживання, повинні вміти визначати терміни у тексті, пояснювати їхнє значення, доцільно використовувати їх в усній та писемній фаховій комунікації, добирати синоніми, при потребі користуватися термінологічними словниками тощо» [5, с. 197].

Знання здобувачами вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» термінів обраного фаху є запорукою їхнього ефективного професійного спілкування. Розуміння майбутніми фахівцями значень термінів сприяє розвитку їхніх умінь правильно формулювати професійні висловлювання.

Розвитку термінологічної компетентності здобувачів вищої освіти сприяє також виконання ними різноманітних вправ для закріплення теоретичних знань.

Отже, в українській термінології спеціальної педагогіки і психології терміни за структурою поділяються на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні й багатокомпонентні. Терміни спеціальної педагогіки і психології, особливості їх функціонування є виявом процесів формування й розвитку української термінології цих галузей. Знання здобувачами вищої освіти спеціальності «Спеціальна освіта» зі спеціалізацією «Логопедія» термінології обраного фаху є необхідною умовою ефективного професійного спілкування.

Список використаних джерел

1. Білоусова Р. З., Слободзяник О. З. Пароніміїні відношення в українській бібліотечно-бібліографічній термінології. *Термінологічний вісник*. Київ, 2025. Вип. 8. С. 321-332.
2. Кочан І. М. Інноваційні процеси в сучасній українській термінолексії. *Термінологічний вісник*. Київ, 2023. Вип. 7. С. 73-82.
3. Кухарчишин М. І. Технічна метафора в українській біологічній термінології. *Термінологічний вісник*. Київ, 2025. Вип. 8. С. 262-268.
4. Місник Н. В. Специфіка взаємодії фахового медичного дискурсу й терміносистеми. *Термінологічний вісник*. Київ, 2025. Вип. 8. С. 454-459.
5. Попович Н. Ф. Розвиток термінологічної компетентності у здобувачів вищої освіти під час викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кропивницький, 2025. Вип. 218. С. 196-200.
6. Спеціальна педагогіка і психологія : сучасний термінологічний словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ : Генеза, 2024. 272 с.
7. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.

References

1. Bilousova, R. Z. and Slobodzianyk, O. Z. 2025. Paronymiyni vidnoshennya v ukrayins'kiy bibliotечно-bibliohrafichniy terminolohiyi [*Paronymic relations in Ukrainian library and bibliographic terminology*]. Kyiv.
2. Kochan, I. M. 2023. Innovatsiyni protsesy v suchasniy ukrayins'kiy terminoleksytsi [*Innovative processes in modern Ukrainian terminology*]. Kyiv.
3. Kukharchyshyn, M. I. 2025. Tekhnichna metafora v ukrayins'kiy biolohichniy terminolohiyi [*Technical metaphor in Ukrainian biological terminology*]. Kyiv.
4. Misnyk, N. V. 2025. Spetsyfyka vzayemodiyi fakhovoho medychnoho dyskursu y terminosystemy [*Specifics of the interaction between professional medical discourse and terminological system*]. Kyiv.
5. Popovych, N. F. 2025. Rozvytok terminolohichnoyi kompetentnosti u zdobuvachiv vyshchoyi osvity pid chas vykladannya dystsypliny «Ukrayins'ka mova za profesiynym spryamuvannyam» [*Development of terminological competence in higher education students during teaching the discipline "Ukrainian language for professional purposes"*]. Kropyvnytskyi.
6. Prokhorenko, L. I. and Zasenka, V. V. (Eds.). 2024. Spetsial'na pedahohika i psykholohiya [*Special pedagogy and psychology*]. Kyiv.
7. Tomilenko, L. M. 2015. Terminolohichna leksyka v suchasniy tлумachniy leksykohrafiyi

ukrayins'koyi literaturnoyi movy [Terminological vocabulary in modern explanatory lexicography of the Ukrainian literary language]. Ivano-Frankivsk.

УДК 373.2.091.2:37.015.311:001.895(045)

МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Черепаня Н. І.

PROJECT METHOD AS AN INNOVATIVE TECHNOLOGY IN PRESCHOOL EDUCATION

Cherepania Nataliia

У статті увага зосереджується на характерних особливостях проєктної діяльності у закладах дошкільної освіти. Показано, що застосування проєктної діяльності є важливим засобом сучасної освіти та виховання, пізнавального розвитку і творчих здібностей дитини дошкільного віку. Доведено, що робота над проєктом стимулює пізнавальну активність дошкільників, сприяє створенню плідного освітнього середовища.

У статті запропоновано етапи розробки технології проєктної діяльності. Перший етап розробки проєкту - цілепокладання: вихователь виносить проблему для обговорення дітям.

Другий етап роботи над проєктом- розробка спільного плану дій з досягнення мети.

Третій етап роботи над проєктом – його практична частина. Діти досліджують, експериментують, шукають, творять. Для активізації дитячого мислення вихователь пропонує вирішити проблемні ситуації, головоломки, розвиваючи тим самим допитливість розуму.

Заключним етапом роботи над проєктом є презентація проєкту.

Ключові слова: проєкт, метод проєкту, інноваційні технології, проєктування, робота над проєктом, проєктна діяльність.

The article focuses on the characteristic features of project activity in preschool educational institutions. It is shown that the use of project activity is an important means of modern education and upbringing, cognitive development and creative abilities of a preschool child. It is proven that working on a project stimulates the cognitive activity of preschoolers, contributes to the creation of a fruitful educational environment.

The article proposes stages of developing a technology for project activity. The first stage of project development is goal setting: the teacher presents the problem for discussion to children.

The second stage of working on the project is the development of a joint action plan to achieve the goal (and the hypothesis is the goal of the project).

The third stage of working on the project is its practical part. Children explore, experiment, search, create. To activate children's thinking, the teacher offers to solve problem situations, puzzles, thereby developing the curiosity of the mind.

The final stage of working on the project is the presentation of the project. The main requirements for the use of project activities in a preschool educational institution are the presence of a significant problem (task) in research and creative terms; practical, theoretical, cognitive significance of the expected results; independent activity of children; structuring the content part of

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>